

Тема: Чергування голосних

I. Новий матеріал. Переглянути відео за посиланням:

<https://www.youtube.com/watch?v=I5Sk9Ke-t0A>

II. (Законспектувати таблиці)

Чергування голосних

Типи чергувань	Умови чергування	Приклади
О, Е // І	за словозміни	<i>кінь — коня, вівса — овес, сім — семи, осіб — особа</i>
	за словотворення	<i>будівник (пор. будова) сільський(пор. село)</i>
Але: О, Е наявні в закритому складі	під наголосом у коренях <i>-вод-, -хлібороб-, водовоз, воз-, -нос-, -роб-,</i> що означають діловод але: водопровід(предмет)	
О, Е не переходять в І	коли ці звуки вставні або випадні	<i>земля — земель, вікно — вікон</i>
	у групах <i>-ор-, -ер-, -ов-</i> між приголосними	<i>хорт — хорта, шовк — шовку, виняток погірний (пор. погорда)</i>
	у групах із повноголоссям <i>-оро-, -оло-, -ере-, -еле-</i>	<i>город, шелест, колос, терен, винятки: моріг, поріг, оберіг, сморід, берізка</i>
	у родовому відмінку множини іменників середнього роду на <i>-енн (я)</i>	<i>значень, положень, передбачень</i>
О, Е // О	О, Е при словозміни мають властивість випадати	<i>сон — сну, гачок — на гачку; квітень — квітня, човен — човна</i>
О // Е після Ж, Ч, Ш, Щ, ДЖ, Й	пишеться Е перед шиплячими та м'якими приголосними.	<i>вечеря, учень, щетина; ложечка — ложечок, книжечка — книжечок, ліска — лісочок і под.</i>
	Примітка. У деяких словах зберігається Е (Є), бо приголосний Ч у наступному складі в давні часи був м'яким.	<i>Винятки: жерло, печера, червоний, черга, чекати, чепурний, черствий, щедрий</i>
	пишеться О: перед нешиплячим твердим:	<i>бджола, вечори (пор. вечеря), чорний(пор. чернетка);</i>

		у похідних: <i>вечоріти, чорніти</i> ; Винятки: <i>гайочок, чорнило, чорниці, чорніти</i> (перед давніми м'якими)
	в іменниках жіночого роду (третьої відміни) в суфіксі <i>-ост-</i> :	<i>свіжості, безкрайості, некучості</i>
	у давальному та місцевому відмінках однини деяких іменників:	<i>бджолі, у пшони</i>
	у закінченнях родового та орудного відмінків прикметників, займенників, числівників жіночого роду:	<i>гарячої, першою, нашої</i> ;
I // И	И з'являється в дієсловах:	<i>лійка — лити, бійка — бити.</i>

Чергування у дієслівних коренях

Типи чергувань	Умови чергування	Приклади
О // А	якщо наступний склад має наголошений суфікс <i>-а</i> чи <i>-ува-</i>	<i>Допомогти — допомагати</i>
Е // І	Е в дієсловах доконаного виду; І — недоконаного: у дієсловах перед наступним складом із суфіксом <i>-а-</i> , <i>-ува-</i> (<i>-викоренити — викорінювати, юва-</i>); часто наголос падає на кореневий І:	<i>Замести — замінити, злетіти — літати</i> ; <i>брехати — набріхувати, чекати — очікувати; плести — заплітати, гребти — загібати</i>
І // А	найдавніші чергування:	<i>сідати — садити</i>
Е // И	Е (випадний) чергується з И, якщо далі йде суфікс <i>-а-</i> , тобто <i>-ер-</i> переходить в <i>-ира-</i> :	<i>Беру — брати — вибирати, терти — зітру — стирати; вистелю — вислати — вистилати</i>
Випадний, що чергується з И		<i>брати — збирати, слати — вистилати, підіпри — підпирати</i>

III. Закріплення. Практичне завдання.

1. Подані прикметники чоловічого роду змінити за родами, поєднавши кожен прикметник з іменником. Записати, простежити за зміною о, е з і

в основі прикметників, назвати морфему, в якій вона відбувається, та фонетичну умову.

***Зразок.** Братів син, братова сім'я, братове доручення — чергування о відкритого складу з і закритого складу в суфіксі.*

Батьків, Михайлів, В'ячеславів, Олександрів, Віталіїв, Сергіїв, Андріїв, Петрів, Василів, Володимирів, сусідів, товаришів, Владиславів, Денисів, Аркадіїв, Нотапів, Богданів, онуків, синів, Вікторів, дядьків, директорів, деканів, дідів.